

КАК СЕ РАЗВИВА ВАШЕТО ДЕТЕ?

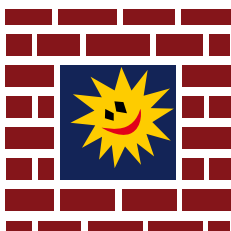
0 - 4 г.

КАК СЕ РАЗВИВА ВАШЕТО ДЕТЕ?

0 - 4 г.

Фондация
КАРИН ДОМ

КАК СЕ РАЗВИВА ВАШЕТО ДЕТЕ?

0 - 4 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Защо е важно да се открие забавянето в развитието възможно най-рано?	3
Изграждане на привързаност между дете и родител	4
Какво трябва да може да прави детето ви?	10
3 месеца – норма, безпокойства, полезни съвети	10
6 месеца – норма, безпокойства, полезни съвети	12
12 месеца – норма, безпокойства, полезни съвети	14
18 месеца – норма, безпокойства, полезни съвети	16
24 месеца – норма, безпокойства, полезни съвети	18
30 месеца – норма, безпокойства, полезни съвети	22
36 месеца – норма, безпокойства, полезни съвети	24
4 години – норма, безпокойства, полезни съвети	28
Програма „Ранна интервенция“ на Фондация „Карин дом“	31
Фондация „Карин дом“	32

КАК СЕ РАЗВИВА ВАШЕТО ДЕТЕ? 0 - 4 Г.

Издание по програма „Ранна интервенция“
на Фондация „Карин дом“, Варна

С финансовото съдействие на Институт „Отворено общество“

Варна, 2011 г.

ЗАЩО Е ВАЖНО ДА СЕ ОТКРИЕ ЗАБАВЯНЕТО В РАЗВИТИЕТО ВЪЗМОЖНО НАЙ-РАНО?

Мозъкът на бебето започва своето развитие по време на бременността и продължава да се развива бързо през първите няколко години след раждането. Развитие то продължава по време на детството, но с по-бавни темпове. При раждането, мозъкът има около 100 милиарда нервни клетки или „неврони“. Тези неврони се свързват едни с други в системи, за да може детето да вижда, чува, мисли, да се движи, усеща, изразява емоции и т.н. Невронните системи се формират и усъвършенстват, когато детето трупa сетивен опит – като слушане на различен тип музика или наблюдаване на движещи се играчки. Всеки опит, който бебето трупa, влияе върху начина,

по който мозъкът е свързан и осигурява основата за функционирането му през целия живот.

Добрата новина е, че Вие можете да повлияете положително! Родителите и останалите хора в живота на детето контролират количеството и вида на неговите преживявания.

Ранното откриване на забавяне в развитието на детето Ви дава възможността да му предложите среда, която е богата на стимулации, за да се изградят оптимални мозъчни връзки. Средата, която осигурявате, ще помогне на Вашето дете да достигне най-добрия си потенциал на по-късен етап от живота.

ИЗГРАЖДАНЕ НА ПРИВЪРЗАНОСТ МЕЖДУ ДЕТЕ И РОДИТЕЛ

ИЗГРАЖДАНЕ НА ДЪЛГОТРАЙНА ВРЪЗКА С ДЕТЕТО

Всички деца се нуждаят от обич. Те имат нужда и да се чувстват сигурни, да проучват и опознават своя свят. Не е достатъчно само да обичате децата си. Те трябва да чувстват Вашата обич и да могат да имат доверие във Вас, за да развият една сигурна привързаност.

Сигурната привързаност към възрастния засяга всички области на развитие на Вашето дете. Обикновено деца, из-

градили с родителите си сигурна привързаност, имат:

- По-добро мозъчно развитие, с повече връзки между мозъчните клетки.
- По-добри комуникативни умения.
- По-напреднали езикови умения.
- По-голямо желание да проучват и опознават заобикалящия ги свят.
- По-добри социални умения – те се сприятеляват и поддържат приятелства по-лесно.
- По-добри умения за решаване на проблеми.

 По-редки прояви на агресивно поведение и поведенчески проблеми.

 По-добър контрол върху емоциите.

 По-добри пълноценни взаимоотношения с другите.

 По-добри оценки в училище.

КАК ИЗГРАЖДАТЕ СИГУРНА ПРИВЪРЗАНОСТ С ВАШЕТО ДЕТЕ?

Едно взаимоотношение между родител и дете започва преди раждането и е силно повлияно през първите няколко години от живота. Сигурната привързаност може да нараства, когато детето и родителят се наслаждават на времето заедно. Ето няколко насоки, как да изградите сигурна привързаност между Вас и детето:

 Гледането в очите е важно. Насочвайте към децата цялото си внимание, когато те Ви говорят. Това им показва, че те са важни за Вас.

 Децата се нуждаят от нежност. Прегръщайте, гушкайте, милвайте и масажи-

райте децата, за да почувстват те Вашата обич. Давайте им физическа утеха, когато са разстроени. Не карайте децата да Ви прегръщат, ако те не обичат да го правят. Когато ги будите, разтривайте гръбчетата им или ги целувайте нежно за начало на деня. Разберете как Вашето дете обича да бъде докосвано.

 Говорете на детето си и му пейте. Четете му, разказвайте му приказки. Давайте му то да Ви чете и да Ви разказва.

 Правете нещата заедно. Не е необходимо винаги да ангажирате детето с игра. Можете да го включите в домакинстването, в работата в градината, в съботното почистване, в пазаруването на покупки за дома и др.

 Следвайте инициативата на детето си. Хранете го, когато е гладно, утешавайте го, когато е разстроено, слагайте го да спи, когато е уморено и обръщайте внимание на нещата, които го интересуват. Това дава на детето контрол върху неговия свят, така, че то да усеща, че това, което прави, е значимо.

 Рутината е важна. Тя помага на детето Ви да знае какво да очаква и как да реагира. С повтаряне на ежедневните

действия, по едно и също време, заобикалящата среда и светът на детето стават по-предвидими и по-безопасни за него.

 Разберете индивидуалността на Вашето дете. Някои деца са изпълнители, а други – наблюдатели. Не ги карайте да участват, ако те предпочитат да наблюдават.

 Откликвайте на темперамента на Вашето дете, вместо да се опитвате да го промените. Съответствието между темперамента на родителя и този на детето е един от най-критичните аспекти във формирането на сигурна привързаност. Важното е Вие да цените Вашето дете за това, което е и да му помагате да използва темперамента си по положителен начин.

 Приучавайте детето към дисциплина, а не я използвайте като наказание. Награждавайте поведението, което искате да виждате. Дори само няколко добри думи или усмивка, са награда за желано поведение.

 Интересувайте се и приемайте чувствата на детето си. Ние нямаме контрол върху това, което чувстваме, така че опитайте се да не му налагате как да се чувства с изрази като „Няма причина да плачеш“ или „Не бъди тъжен“.

РАЗБИРАНЕ И ПОДКРЕПЯНЕ ТЕМПЕРАМЕНТА НА ВАШЕТО ДЕТЕ

Още от раждането си, всяко дете е уникално. То се ражда със свой собствен стил и начин на приемане на света. Една от най-важните задачи, които родителите имат, е да опознаят своето дете и да го ценят за това, което е. Децата изучават света чрез сетивата си. Чрез тях те учат, но всяко дете има предпочитан стил на учене – може да учи най-успешно като използва допира, зрението или слуха си, за да получи информация. Децата също така се различават в това:

- Колко интензивно реагират на нещата
- Колко активни са
- Как си взаимодействат с другите
- Как реагират на промяна
- Колко са упорити или колко лесно се разстройват

Познаването на тези черти помага на родителите да разберат темперамента на своето дете и как то взаимодейства със света. Повечето деца се вписват в един от трите типа темперамент – приспособим, предпазлив и жизнен/борбен. Важно е да се знае, че децата не се

вписват само в един тип, а могат да имат черти и от трите типа. Един тип не е по-добър от друг. Ако се опитате да разберете типа темперамент на Вашето дете, то това вероятно ще има положителен ефект върху неговото развитие и взаимоотношенията му с Вас. Ако се приспособите към неговия темперамент (а не да приспособявате него към Вашия темперамент) Вие ще изградите по-близка връзка и ще му помогнете да се впише успешно в заобикалящия свят.

Приспособимите деца подхождат лесно към нови ситуации и хора. Те ся-

каш са по-способни да се справят с промените в ежедневието.

Предпазливите деца подхождат към нови ситуации и хора много внимателно и понякога страхливо. Те може да имат трудности с резките промени в рутинните дейности. Често изискват допълнителна подкрепа и време, за да се почувстват сигурни в нова ситуация. Можете да ги подготвите за промените, като им говорите за това, което може да се случи и да им помагате да се почувстват способни да се справят с нещата, които им предстоят.

Жизнените/борбени деца подхождат към нови ситуации и хора със страст и енергичност. Те могат да имат затруднения с контролирането на своите силни емоции и желания. Те искат действие веднага и могат да имат нужда от под-

крепа за навлизане в нови ситуации спокойно и бавно. Ако им говорите за промените, преди те да се случат, това им помага да контролират емоциите си и да не реагират толкова бурно.

НАЧИНИ ДА СЕ ПОМОГНЕ НА ДЕЦА, КОИТО РЕАГИРАТ ЕНЕРГИЧНО:

 Направете средата по-спокойна и по-тиха (например като изключите телевизора).

 Създайте установени дейности за лягане, за да им дадете време да се успокоят (четене вместо активна игра).

 Покажете им, че ги разбирате, като приемате техните чувства.

 Не ги наказвайте, когато реагират емоционално.

 Дайте им много предупреждения, преди да промените дейността.

НАЧИНИ ДА СЕ ПОМОГНЕ НА ДЕЦА, КОИТО СА МНОГО АКТИВНИ:

 Предлагайте много възможности за безопасно, активно изучаване у дома. Махнете предметите, които не искате да бъдат пипани.

 Приемете, че децата имат нужда да се движат и няма да се задържат на едно място за дълго време.

 Давайте им дейности, с които да Ви помагат, когато сте заети, например да сложат масата, докато приготвяте вечерята.

НАЧИНИ ДА СЕ ПОМОГНЕ НА ДЕЦА, КОИТО СА ПО-ПРЕДПАЗЛИВИ:

 Уважавайте тяхното темпо и им позволявайте да премислят нещата.

 Имайте позитивно изражение на лицето, когато се намирате в нова ситуация или се срещате с нови хора, тъй като децата следват Вашия пример (ако Вие се страхувате, те също ще се страхуват).

 Опитайте се да подготвите предварително Вашето дете, когато предстои да се запознае с нови хора или да навлезе в нова среда.

 Създайте рутинни дейности, така, че нещата да бъдат по-предвидими.

НАЧИНИ ДА СЕ ПОМОГНЕ НА ДЕЦА, КОИТО СЕ РАЗСТРОЙВАТ ЛЕСНО:

 Помагайте им да намалят темпото, когато се надига раздразнението. Това може да означава да направите почивка от някоя задача или да помогнете в изпълнението ѝ.

 Ако те имат трудности с изчакването, обяснявайте им какво правите, за да получат това, за което чакат.

 Обърнете нещата откъм смешната им страна, когато нещо не се получава.

3 месеца

3-МЕСЕЧНО БЕБЕ ОБИКНОВЕНО:

☀ Се буди или е обезпокоено от силен шум.

☀ Реагира на леки звуци, като движи очите си.

☀ Усмива се, когато му се усмихнат.

☀ Издава гукащи звуци.

☀ Плаче, за да сигнализира нужди.

☀ Отговаря със звуци, когато му се говори.

☀ Обича да слуша Вашия глас.

☀ Държи дланите и пръстите си свободно отворени.

☀ Приближава ръцете си към средната линия на тялото, за да си играе, докато лежи по гръб, и ако държи играчка, я поднася към устата си.

☀ Лежи по гръб и държи главата си срединно разположена, като гледа през повечето време напред.

☀ Лежи по гръб и ритата енергично с краченца, като ги редува.

☀ Лежи по корем и повдига главата си и горната част на гърдите от повърхността, като използва предлакътниците за опора.

☀ Гледа с доволен поглед към лицето на този, който се грижи за него, по време на хранене или игра.

☀ Реагира с удоволствие на приятелско държане.

МОГАТ ДА СЕ ПОЯВЯТ БЕЗПОКОЙСТВА, АКО ПРЕЗ ПОВЕЧЕТО ВРЕМЕ ВАШЕТО БЕБЕ:

! Не реагира на звуци.

! Не се опитва да осъществява контакт с очите с този, който се грижи за него по време на хранене, обгрижване, игра.

! Не отговаря с усмивка, когато някой му се усмихне.

! Не се буди или не се обезпокоява от внезапен силен шум.

! Държи ръцете си плътно прибрани към тялото през повечето време.

! Рита само с едното краче.

! Не приближава ръцете си към средната линия на тялото, за да играе.

! Не обича да бъде прегръщано или си извива гърба, когато го държат на ръце.

! Реагира много силно на допир и звуци или е прекалено чувствително към светлина.

! Необичайно трудно се успокоява.

! Не обича да осъществява контакт с очите или предпочита да гледа само към светлина.

! Очите му се отклоняват или насочват в различни посоки.

ПОЛЕЗНИ НЕЩА,

КОИТО МОГАТ ДА СЕ НАПРАВЯТ:

✎ Зарадвайте се, когато осъществите контакт с очи и използвайте гласа и лицето си, за да покажете своето внимание.

✎ Викайте бебето си по име, когато се намирате извън зрителното му поле, така, че то да се обърне, за да намери гласа Ви.

✎ Четете с преувеличени жестове и звуци.

✎ Пейте, пускайте радио или музикална кутия.

✎ Имитирайте звуците, които Ваше-

то бебе издава. Изчакайте то да се опита да Ви ги повтори.

✎ Играйте детски игри като пляскане с ръце и игра на “ку-ку”.

✎ Поставайте бебето по корем на земята да играе, когато е будно.

✎ Давайте на бебето си нещо, което да наблюдава.

✎ Нежно масажирайте Вашето бебе и говорете за частта от тялото, която докосвате.

✎ Вземайте бебето, за да се храни и го гледайте в очите.

✎ Опитвайте се да тълкувате плача на Вашето бебе. Обръщайте му внимание възможно най-бързо, така, че то да знае, че е чуто.

✎ Говорете на Вашето бебе, докато му сменяте пелените или го преобличате. Казвайте му какво правите.

6 месеца

6-МЕСЕЧНО БЕБЕ ОБИКНОВЕНО:

☀ Обръща главата си към звук или движение.

☀ Гледа към хора и/или предмети за дълъг период от време.

☀ Реагира на своето собствено име.

☀ Издава звуци на удоволствие и неудоволствие. Бърбори като използва звуци като ба, да, ма, га.

☀ Повдига си краката и хваща едното краче при игра. Може да поднесе крачето си към устата.

☀ Седи без опора или като се опира напред с ръце. Може да обръща главата си от една страна на друга, докато седи.

☀ Може да се обръща от корем на гръб и обикновено обратно.

☀ Повдига главата и гърдите си като се подпира с изпънати ръце, докато лежи по корем.

☀ Прехвърля тежестта на тялото върху краката си и пружинира нагоре-надолу, когато някой го държи в изправено положение върху твърда повърхност.

☀ Достига и хваща предмет, докато лежи по гръб.

☀ Прехвърля предмет от едната ръка в другата.

☀ Може да докосва или трие собствените си гениталии при смяна на пелените.

☀ Момчетата могат да имат ерекция.

☀ Държи се приятелски с непознати, но може да покаже срамежливост, ако родителят не е в ползрението му.

☀ Усмивва се на образа си в огледалото.

☀ Реагира на емоциите на този, който се грижи за него.

☀ Обича да играе на интерактивни игри като „ку-ку“.

**МОГАТ ДА СЕ ПОЯВЯТ БЕЗПОКОЙСТВА,
АКО ПРЕЗ ПОВЕЧЕТО ВРЕМЕ ВАШЕТО БЕБЕ:**

- ! Не участва в игра на звуци.
- ! Не обръща главата си по посока на звука.
- ! Е необичайно страхливо от движение или когато не чувства стабилна повърхност под себе си.
- ! Не се усмихва спонтанно.
- ! Постоянно има затруднения да се успокоява само.
- ! Извърща се, когато се опитате да играете с него.
- ! Не държи главата си в средата, гледайки нагоре, докато е по гръб.
- ! Не проследява с очи близък бавно движещ се предмет.
- ! Държи палеца си стиснат в юмрука.
- ! Обръща си главата или я навежда, за да види нещо, което е пред него.

**ПОЛЕЗНИ НЕЩА,
КОИТО МОГАТ ДА СЕ НАПРАВЯТ:**

- Говорете на детето си, докато извършвате дейности като хранене, смяна на пелени или обличане. Казвайте на детето си какво правите, но използвайте по-прост език.
- Имитирайте гърлените звуци, които Вашето дете прави.
- Разговаряйте с Вашето бебе и чакайте отговор със звуците, които то може да прави.
- Викайте бебето си по име, когато влизате в стаята. Давайте му време да Ви открие преди да го вземете на ръце.
- Упражнявайте бебето си да седи подпряно с възглавници. За кратки периоди от време, подпирайте напред бебето си на изпънати ръце и длани.
- Дръжте дрънкалка на малко разстояние от ръката на Вашето бебе и го накарайте да я достигне.
- Нека бебето да играе пред безопасно огледало.
- Осигурете на бебето си безопасна среда да пълзи и да се изправя.
- Нека бебето Ви гледа как правите балончета, докато казвате „б-б-б балончета“.
- Описвайте на бебето си звуците, които то чува – „Телефонът звъни“ „Минава камион за боклук“ и т.н.
- Пейте песни и слушайте музика с бебето си.

12 месеца

12-МЕСЕЧНО БЕБЕ ОБИКНОВЕНО:

☀️ Подава играчки на възрастен, когато е помолено за това.

☀️ Обича постоянно да вижда и чува познат възрастен.

☀️ Различава непознатите от познатите хора.

☀️ Посочва, когато иска нещо.

☀️ Пляска с ръце и маха за „чао“, когато е помолено за това.

☀️ Седи самостоятелно на пода за дълъг период от време, без да пада.

☀️ Може да се изправи от седнало положение и лесно да легне отново.

☀️ Подпира се по мебелите, за да се изправи и сяда отново.

☀️ Върви самò, като се подпира и залавя за предмети.

☀️ Обхожда мебелите странично в изправено положение, като се подпира на тях.

☀️ Взима малки предмети с върха на палеца и показалеца си.

☀️ Удря два предмета един в друг.

☀️ Пълзи по стълби.

☀️ Бърбори (да-да-да, га-ба-ба), като повтаря звуците продължително време.

☀️ Може да имитира звуци от речта и/или думи, казани от други хора.

☀️ Реагира на собственото си име.

☀️ Насочва вниманието към нуждите си, като посочва или вокализира.

☀️ Посочва към предмет, когато е помолено за това.

☀️ Казва мама и тати съзнателно.

**МОГАТ ДА СЕ ПОЯВЯТ БЕЗПОКОЙСТВА,
АКО ПРЕЗ ПОВЕЧЕТО ВРЕМЕ ВАШЕТО БЕБЕ:**

- ! Не бърбори или спре да бърбори.
- ! Не се опитва да имитира звуци, издавани от другите.
- ! Не е тъжно или не забелязва, когато родителят излезе от стаята.
- ! Не гледа натат, накъдето посочва възрастният.
- ! Държи се приятелски с по-малко познати хора, без да търси майка си.
- ! Отказва храни с груба консистенция.
- ! Не участва в интерактивни игри като „ку-ку“ и пляскане с ръце.
- ! Изпъва прекалено коленете си, когато стои изправено.
- ! Неохотно става и сяда.
- ! Седи в позиция “W”, при която ходилата сочат назад, а коленете напред.
- ! Не може да взима малки предмети като използва само върховете на палеца и показалеца.
- ! Използва едната си ръка или крак в значително по-голяма степен отколкото другите.
- ! Не прехвърля предмети от едната ръка в другата.
- ! Не посяга, пресичайки средната линия на тялото си.

**ПОЛЕЗНИ НЕЩА,
КОИТО МОГАТ ДА СЕ НАПРАВЯТ:**

- Говорете продължително време, докато извършвате обичайни дейности. Назовавайте предметите и действията, които Вие и Вашето дете извършвате. Поглеждайте към детето си, след като сте му говорили и му давайте време да повтаря.
- Осигурете кубчета или други малки играчки в малка кофичка, така, че то да може да играе като премества предметите в и от съда.
- Скрийте дрънкалка или малка играчка под кърпа или плат, докато бебето гледа и го попитайте „къде е ...“. Развълнувайте се, когато то открие играчката. Помогнете му да открие играчката, ако е необходимо.
- Четете на бебето, като му показвате картинките в книгата. Четенето преди лягане е хубава дейност, тъй като тя помага за успокояване и осигурява време за прегръдка.
- Покажете телефони-играчки и кукли.
- Осигурете безопасна среда да се движи около мебелите.
- Нека бебето Ви се опита да се храни с лъжичка. Помогнете му, ако е необходимо.
- Нека бебето Ви използва чаша, за да пие.

18 месеца

18-МЕСЕЧНО ДЕТЕ ОБИКНОВЕНО:

☀ Разбира лесни команди като „дай ми го“ и „покажи ми носа си“.

☀ Посочва основни части на тялото и дрехи при молба.

☀ Проявява интерес да гледа другите да извършват дейности в банята.

☀ Проявява интерес към собствениците си изпражнения.

☀ Изучава своето тяло с любопитство и удоволствие, включително гениталиите.

☀ Използва реч, която звучи като говор, но отделните думи не са разбираеми.

☀ Използва спонтанно 10 до 20 различни думи.

☀ Задава въпроси, като използва една дума с повишен тон на гласа.

☀ Гледа към това, за което му говорите. Редува се в речта.

☀ Ходи с леко раздалечени крака. Няма нужда да държи ръцете си повдигнати от лакътя, за да пази равновесие.

☀ Прикляква, за да вземе играчка от пода и след това се изправя без помощ.

☀ Катери се върху висок стол.

☀ Хвърля малка топка.

☀ Качва се и слиза по стълби, като се държи с едната ръка.

☀ Изучава околната среда енергично, връщайки се при своя родител, като защитено място.

☀ Може да се притиска към родителя си, а след това да го отблъсква.

☀ Може да избухне гневно, когато е изморено или разстроено.

**МОГАТ ДА СЕ ПОЯВЯТ БЕЗПОКОЙСТВА,
АКО ПРЕЗ ПОВЕЧЕТО ВРЕМЕ ВАШЕТО ДЕТЕ:**

! Върви с ходила силно насочени навътре или навън.

! Върви с ходила изкривени навътре.

! Предпочита да лапа предмети, отколкото да ги изучава по друг начин.

! Не разбира или не реагира на познати думи.

! Използва жестове, а не думи, за да покаже това, което иска.

! Отказва да се отдели от родителя и изисква постоянно внимание.

! Не реагира на гласове, а изпада в паника при някои звуци.

! Използва пръст на възрастния, за да посочва или използва ръката на възрастния като инструмент.

! Не се опитва да получи помощ от другите, като дърпа дрехите или ръката на възрастния.

**ПОЛЕЗНИ НЕЩА,
КОИТО МОГАТ ДА СЕ НАПРАВЯТ:**

 Нека детето Ви да прекарва повече време с други деца на същата възраст.

 Разширявайте това, което Вашето дете казва, например „кученце“ – „Да, това е голямо куче“.

 Задавайте въпроси като „Къде ти е носът?“ „Къде е татко?“. Помагайте му с отговора, ако има нужда.

 Давайте време на детето си да се храни с лъжица и да пие от чаша.

 Направете дома си безопасен за Вашето дете, за да може то да изследва и изучава, без да чува „не“ през цялото време.

 Нека Вашето дете да помага, когато стане време за събличане, като му казвате например „събуй си чорапите“. Може да е необходимо частично да събуете чорапите първо, за да успее и детето.

 Прекарвайте колкото се може повече време, четейки на детето си. Давайте му книжките да ги гледа.

 Направете специална книжка, като използвате картинки на хора и неща, които детето познава. Карайте го да назовава или посочва определени картинки.

24 месеца

24-МЕСЕЧНО ДЕТЕ ОБИКНОВЕНО:

- ☀ Бяга стабилно на цяло стъпало, като спира и тръгва с лекота.
- ☀ Върви нагоре и надолу по стълби, като се държи за парапет или стена.
- ☀ Качва се и слиза от столове.
- ☀ Хвърля топка за тенис отгоре.
- ☀ Скача с два крака от земята едновременно.
- ☀ Драска.
- ☀ Използва лъжица, за да се храни.
- ☀ Може да прави изречения от 3 думи.

☀ Разпознава действия в картинките.

☀ Обръща се към себе си и другите по име.

☀ Има речник от около 200 думи.

☀ Следва лесни команди като „върви и вземи книжката си.“

☀ Може да избухне гневно, когато не получи това, което иска или когато не може да изрази спешни нужди.

☀ Участва в лесни дейности „наужким“.

☀ Предпочита да играе самò, отколкото с други деца, но обича да бъде сред други деца.

☀ Имитира домакински дейности, като метене.

☀ Притиска се плътно до родителя при умора, болест или страх.

☀ Показва загриженост, когато вижда страданието на някой друг.

☀ Може да докосва или трие гениталиите си при смяна на пелените, когато си ляга, когато е напрегнато, развълнувано или го е страх. Момчетата могат да имат ерекция.

☀ Може да докосва с любопитство интимните части или гърдите на познати възрастни или деца.

☀ Може да проявява интерес към собствените изпражнения и/или да гледа как други извършват дейности в банята.

☀ Обича да бъде голо, може да показва на другите гениталиите си.

☀ Може да изрази страх, когато нещата не стават така, както то е очаквало.

МОГАТ ДА СЕ ПОЯВЯТ БЕЗПОКОЙСТВА, АКО ПРЕЗ ПОВЕЧЕТО ВРЕМЕ ВАШЕТО ДЕТЕ:

! Повтаря едни и същи действия при игра и трудно се пренасочва към други дейности.

! Не може да играе само.

! Играе с играчките като ги лапа или използва повтарящи се действия, като удряне.

! Блъска си главата за стимулация.

! Изглежда безстрашно и не разбира опасността.

! Има ограничен речник (по-малко от 50 думи), или не говори спонтанно.

! Не показва напредък в езиковите умения за последните шест месеца.

! Познат слушател (например родител) не го разбира, когато говори.

! Разстройва се, когато се опитва да общува.

! Не може да свърже две думи заедно, за да направи разбираемо изречение.

! Не може да следва лесни команди (например „Донеси си обувките“, „Намери татко“)

! Пада много.

! Не се опитва да се катери.

! Има тремор или треперене на ръцете, когато нарежда на куп малки предмети.

! Има затруднения с точността, когато посяга към предмет.

ПОЛЕЗНИ НЕЩА, КОИТО МОГАТ ДА СЕ НАПРАВЯТ:

 Насърчавайте водни игри с фунии, пластмасови чаши, измервателни лъжичи, празни пластмасови бутилки, които се стискат, гъби и кукла за къпане.

 Давайте лесни дървени или картинни пъзели с 3 или 4 цели прости форми.

 Предложете лесен избор вместо да задавате въпроси, изискващи отговор „да“ или „не“. Вместо да го попитате „Искаш ли сок?“, попитайте „Сок или мляко искаш?“. Давайте възможност за избор, който е добър за Вас. Не променяйте вече заявен избор.

 Осигурете пастели или маркери, с които детето да драска с Вас върху лист.

 Давайте допълнително време на детето си да прави неща самостоятелно (например да си обува обувките).

 Показвайте как се споделя, като споделяте с Вашето дете и други хора. Все пак, знайте, че повечето деца не са достатъчно големи, за да споделят.

 Продължавайте да говорите за това, което Вашето дете прави. Задавайте лесни въпроси, като използвате „какво“ и „къде“.

36 месеца

36-МЕСЕЧНО ДЕТЕ ОБИКНОВЕНО:

☀ Върви самостоятелно по стълби, като редува десен и ляв крак.

☀ Върви напред, назад и настрани.

☀ Може да стои и върви на пръсти.

☀ Кара триколка, като използва педали.

☀ Може да покаже предпочитание на ръцете (използва едната ръка повече от другата).

☀ Може да направи разрез на хартия с ножича.

☀ Може да нанизва големи мънестата на връзка за обувка.

☀ Говори в изречения, като използва думи като „и“ и „но“.

☀ Използва въпроси, за да получи информация и да създаде контакт с другите. Задава въпроси кой; какво; къде и защо.

☀ Обича приказки, песнички и стихчета.

☀ Участва в игри „наужким“, като игра на къщи или като играе ролята на мама или татко.

☀ Може да играе на доктор и да преглежда тялото на другарче.

☀ Играе с други деца.

☀ Обича да помага на възрастен в домакинската работа.

☀ Може да покаже страх от въображаема опасност или страх от тъмното.

**МОГАТ ДА СЕ ПОЯВЯТ БЕЗПОКОЙСТВА,
АКО ПРЕЗ ПОВЕЧЕТО ВРЕМЕ ВАШЕТО ДЕТЕ:**

- ! Не свързва 3 до 4 думи в изречение.
- ! Спъва се или се препъва без очевидна причина.
- ! Има тремор или треперене на ръцете, когато нанизва или рисува.
- ! Играе роли, които включват сексуални действия.
- ! Продължава да търка гениталиите си пред другите, след като много пъти му е казвано да не прави това.
- ! Предпочита да играе с по-малки деца или деца с по-ниска степен на развитие.
- ! Показва липса на съчувствие, когато другите са тъжни или наранени.
- ! Говори неразбираемо.
- ! Повтаря думи и звуци (заеква).
- ! Използва в повечето случаи отделни думи.

! Не Ви чува, когато викате от друга стая или когато шептите.

! Отговаря на въпроси неправилно или винаги пита за думи или фрази, които иска да бъдат повторени.

! Не може да следва лесни команди.

! Избягва контакт с други деца, разстроено или агресивно е, когато другите са наблизо.

ПОЛЕЗНИ НЕЩА,

КОИТО МОГАТ ДА СЕ НАПРАВЯТ:

 Нека Вашето дете да прекарва време с деца на същата възраст, за да се научи как да играе с другите.

 Насърчавайте споделянето с другите.

 Давайте команди от две стъпки (например „Събуй си обувките и ги сложи в килера“).

 Заведете детето си до магазина и го накарайте да избира с Вас стоки, като същевременно коментирате какво купувате и как ще го използвате.

 Водете разговори с „какво ще направиш, ако“. Те могат да изглеждат глупави, но позволяват на детето Ви да гледа на проблемите по различен начин.

 Играйте с думи. Съставяйте рими или песнички. Задавайте гатанки.

 Маскирайте се, за да играете на измислени игри.

 Помагайте на детето си да прави колажи с всякакъв вид неща - като пръчки, памучни топки, хартия и копчета.

 Насърчавайте Вашето дете да Ви казва как се чувства, като назовава чувството. Можете да кажете, „Лицето ти ме кара да мисля, че може би се чувстваш тъжен.“

 Нека Вашето дете Ви помага в готвенето, нека прави неща самостоятелно, като изсипване на съставките или разбъркване на тестото в купата.

 Когато четете приказки, накарайте детето си да Ви разкаже приказка по картинка от книжка, вместо реално да четете приказка от книжката.

4 години

4-ГОДИШНОТО ДЕТЕ ОБИКНОВЕНО:

☀ Може да изпълнява команди от две стъпки „Вземи топката и я хвърли към кучето.“

☀ Разказва прости приказки.

☀ Речта му е почти 100% разбираема.

☀ Говори в изречения (може да допусна някои граматични грешки).

☀ Върви самò нагоре и надолу по стълби, като поставя по един крак върху всяко стъпало.

☀ Пази равновесие на един крак за поне три секунди.

☀ Стои със събрани крака и затворени очи без да пада.

☀ Върви в права линия по земята, като поставя и двата крака върху линията.

☀ Може да хваща голяма топка с две ръце.

☀ Използва добре ножица.

☀ Може да нанизва малки мъниста на връв.

☀ Рисува човек от три части.

☀ Може да копира вертикални и хоризонтални линии, както и кръгче (O) и кръстче (+).

☀ Учи се да използва копчета.

☀ Е по-самостоятелно и упорито.

☀ Може да проявява чувство за хумор в разговори и дейности.

☀ Показва предпочитание към измислиците и маскирането.

☀ Обича да строи с различни материали, когато е навън.

☀ Показва загриженост или съчувствие към по-малки братя и сестри или другарчета, които са разстроени.

☀ Помага на друго дете, когато е помолено за това от възрастен.

☀ Моли другите да играят с него и може да започва разговор с други деца.

☀ Храни се добре с вилица и лъжица.

☀ Рисува хора и предмети.

**МОГАТ ДА СЕ ПОЯВЯТ БЕЗПОКОЙСТВА,
АКО ПРЕЗ ПОВЕЧЕТО ВРЕМЕ ВАШЕТО ДЕТЕ:**

! Продължава да използва кратки и/или прости фрази.

! Непознати хора не разбират какво говори.

! Не може да следва команди от две части.

! Неправилно имитира реч, като повтаря само думите, които са му казани.

! Не обича да използва пастели или молив или се затруднява да държи молив.

! Затруднява се да копира лесна конструкция от кубчета или лесни пози на тялото.

! Никак не харесва дейности от фина-та моторика (като нанизване на мъниста на връв).

! Избягва трудни двигателни дейности.

! Сякаш не забелязва или не съжалява, когато нарани някого.

! Наранява животни или хора нарочно.

! Използва заплахи или подкупничество, за да накара други да си съблекат дрехите, да играят на доктор или да докосват гениталиите си.

! Реагира на дисциплина с агресия.

ПОЛЕЗНИ НЕЩА,

КОИТО МОГАТ ДА СЕ НАПРАВЯТ:

 Включвайте детето си, когато решавате проблем, който засяга и него (например какво да облече, ако обувките са оставени в детската градина).

 Задавайте въпроси за това как работят нещата (например „Как самолетите летят във въздуха?“).

 Давайте възможност за избор (например какво то иска да облече или яде). Нека изборът е лесен, като му давате да избира между две неща и приемайте този избор.

 Позволявайте му да бяга, скача и да се катери всеки ден.

 Използвайте любими приказки и разигравайте с детето лесни драматизации.

 Измисляйте приказки с Вашето дете и ги записвайте, за да ги четете после заедно.

 Включвайте детето в група, за да играе с други деца.

 Ходете на разходка и говорете за нещата, които виждате. Събирайте природни материали (листа, шишарки), за да направите картинка.

 Говорете за различни чувства и състояния, като щастлив, тъжен, ядосан и разстроен. Правете маски, които показват тези чувства. Използвайте маските, за да говорите, когато се отдаде възможност да изпитвате тези чувства.

 Осигурете възможности за рисуване и говорете за рисунката на детето си.

Програма „Ранна интервенция“

От декември 2010 г. Фондация „Карин дом“ стартира своята програма „Ранна интервенция“. Тя е насочена към деца от раждането до 4-годишна възраст, които са със специални потребности, в риск или изостават в някоя от областите на развитие – физическа, познавателна, социална, емоционална, речева.

Програмата използва семейно-ориентиран подход. Семейството, като най-важната част от живота на детето, е поставено в центъра на услугата, признават се и се развиват неговите силни страни и способности. Заниманията се осъщес-

твяват в дома на детето – мястото, където то се чувства най-комфортно. Програмата развива родителските умения – дава насоки на родителите как да играят с детето, как да развиват потенциала му, как да имат достъп до ресурси, как да бъдат застъпници за себе си и за детето, като се фокусират върху силните му страни.

Програма „Ранна интервенция“ включва домашни посещения от консултанти по детско развитие, родителска мрежа за взаимопомощ и подкрепа за кърмене.

**Програмата за ранна интервенция е безплатна.
В нея могат да се включат семейства от гр. Варна.**

**За връзка с програмата и допълнителна информация:
052/ 30 25 18 или 0878 30 25 18, www.karindom.org**

Фондация „Карин дом“

Фондация „Карин дом“ е неправителствена организация, основана през 1994г., с мисията да подпомага социалната интеграция на децата със специални нужди и техните семейства, чрез професионални услуги, подкрепа и повишаване степента на общественото съзнание. Стремехът ни е да работим за популяризиране на социалния модел на услуги за деца със специални нужди и техните родители – превенция на изоставянето, ранна интервенция, включващо образование, партньорство с родителите. Нашият екип вярва и знае, че няма необучаеми деца и се стреми да помогне на всяко дете, което посещава „Карин дом“, да развие потенциала си и да бъде успешно в следващите етапи от своя живот.

Годишно включваме минимум 140 деца в нашите програми, като предоставяме консултации, терапия, подкрепа за семействата. Работим с деца от най-ранна възраст – с физически и с умствени затруднения, поведенчески проблеми, състояния от Аутистичния спектър, обучителни трудности и множествени увреждания.

„Карин дом“ е обучителен и ресурсен център с лицензия за Център за професионално обучение. За да разпространяваме добрите практики, провеждаме обучения за родители, студенти, доброволци, специалисти и помощен персонал, работещ с деца със специални нужди.

ПРОГРАМА РАННА ИНТЕРВЕНЦИЯ

НЕ ЧАКАЙТЕ ДЕЦАТА ДА „ИЗРАСТАТ“ СВОЕТО ИЗОСТАВАНЕ – РАННОТО ВКЛЮЧВАНЕ В ПРОГРАМАТА ЗА РАННА ИНТЕРВЕНЦИЯ НА ФОНДАЦИЯ „КАРИН ДОМ“, ОСИГУРЯВА НА ДЕЦАТА ПО-ДОБРИ ШАНСОВЕ ДА ПРЕОДОЛЕЯТ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА В РАЗВИТИЕТО СИ!

ЗА КОГО Е ПРЕДНАЗНАЧЕНА?

За бебета и малки деца от 0 до 4 години, които:

- ▶ са в риск от развитие на увреждане
- ▶ са с изоставане в някоя от областите на развитие – познавателна, двигателна, речева, социална, емоционална

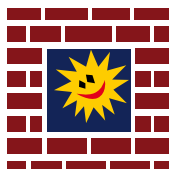
Ако Вашето бебе е родено недоносено, с ниско тегло или е имало усложнения при раждането, ако нещо в развитието му Ви притеснява, обърнете се към Програма “Ранна интервенция” на Фондация “Карин дом”.

УСЛУГИ НА ПРОГРАМАТА

Услугите на програмата са безплатни и могат да включват:

- ▶ Посещения в дома на семейството от консултант по ранна интервенция
- ▶ Разработване на дейности за развитие на детето
- ▶ Посещение на училище за кърмене
- ▶ Работни срещи и групи за подкрепа за родителите
- ▶ Консултация на семейството при прехода към ясла или детска градина.

ВРЪЗКА С ПРОГРАМАТА „РАННА ИНТЕРВЕНЦИЯ“

Фондация **КАРИН ДОМ**

Варна, м-ст Свети Никола, п.к. 104

тел.: 052/ 302 518

моб.: 0878 302 518

e-mail: karindom@karindom.org

www.karindom.org